

Wykład z historii prawa 18 marca 2020 – tezy do przygotowania na podstawie podręcznika K. Sójki-Zielińskiej

1. Dzieje prawa rzymskiego w Europie
 - a) *Leges Romanae barbarorum*
 - b) Szkoła glosatorów i komentatorów
 - c) Nauczanie prawa rzymskiego na uniwersytetach
 - d) Recepcja prawa rzymskiego w Niemczech i sposoby jej przeprowadzania
 - e) Humanizm prawniczy (zob. niżej)

2. Źródła prawa w państwach słowiańskich – c.d.
 - a) *Ruska Prawda*

3. Źródła prawa w Polsce w okresie feudalizmu
 - a) Księga Elbląska
 - b) Księga Henrykowska, dokumenty praktyki
 - c) Statuty Kazimierza Wielkiego i inne źródła prawa stanowionego z XV w. (statut warcki, lauda)
 - d) Źródła partykularnego prawa kanonicznego (statuty prowincjonalne i diecezjalne, spisy statutów)
 - e) Prawo mazowieckie, pruskie i litewskie
 - f) Próby kodyfikacji prawa w XVI w. (Zbiór Łaskiego, *Formula processus iudicarii*, Korektura Taszyckiego)
 - g) Źródła prawa miejskiego do XVI w.
 - h) Próby kodyfikacji w II połowie XVIII w. (Zbiór Praw Sądowych Andrzeja Zamoyskiego, *Kodeks Stanisława Augusta*)

4. Zdolność prawna osób fizycznych i jej ograniczenia (niewola, zdrowie, cześć, obce pochodzenie, stan, płeć, religia)

5. Zdolność do czynności prawnych i jej ograniczenia (wiek, płeć, zdrowie)

6. Osoby prawne

Ponieważ, w moim przekonaniu, temat humanizmu prawniczego wymaga doprecyzowania, zamieszczam poniższy tekst:

W XVI w. zarysowała się reakcja przeciwko metodom badań (*mos italicus docendi*) stosowanym przez glosatorów i komentatorów. Była to reakcja wywołana przez tzw. humanizm prawniczy, kierunek typowy dla XVI i częściowo także dla XVII w. Humanisci, zainteresowani starożytnością, szukali prawdziwego, czystego prawa rzymskiego, bez naleciałości powstających w szkołach północnoitalskich. Byli oni „czystymi” legistami (*puri legisti*), tj. badaczami rzymskiego prawa klasycznego, zajmującymi się głównie pracami teoretycznymi.

W **Niemczech**, gdzie kierunek ten zarysował się słabo, przedstawicielem humanizmu prawniczego był w pewnej mierze **Udalricus Zasius** (Ulrich Zasy – 1461-1535). Najżywiej

rozwijał się humanizm prawniczy we **Francji**, gdzie w XVI w. rozwinął się nowy kierunek badań nad prawem rzymskim, tzw. *mos gallicus docendi* (francuski sposób wykładu), wiążący się z uniwersytetem w Bourges. Kierunek ten stanowił klasyczny przykład humanizmu prawniczego. Do czołowych przedstawicieli francuskiego humanizmu prawniczego należeli: **J. Cujas** (Cujacius - **1522-1590**), twórca dzieła *Observationes et emendationes*, **H. Doneau** (Donellus - **1527-1591**) oraz **F. Hotman** (Hotomanus- **1524-1590**).

Humaniści, znając literaturę antyczną i mając rozległe wykształcenie filologiczne, starali się odtworzyć prawo justyniańskie w czystej postaci, bez zniekształceń wprowadzonych przez szkoły północnoitalskie. Co więcej, starali się dotrzeć do „czystego prawa rzymskiego”, tj. bez zmian wprowadzonych w czasie kodyfikacji justyniańskiej, gdzie fragmenty dzieł prawniczych z końca republiki i z okresu pryncypatu poddano interpolacjom.

Zdaniem humanistów prawo należy badać w kontekście całej kultury starożytnej z czasów, kiedy poszczególne źródła powstawały, uwzględniając takie czynniki jak ekonomia czy polityka.

Zasługą francuskich humanistów było rozpowszechnianie własnego, francuskiego sposobu wykładu (*mos gallicus docendi*), tj. wykładu systematycznego, prowadzonego przedmiotami (dla porównania: glosatorzy komentowali fragmenty Digestów w tej kolejności, w jakiej znajdowały się one w poszczególnych księgach, a nie tematycznie). Pogłębili oni znajomość źródeł prawa rzymskiego i przeprowadzili krytyczną analizę tych źródeł. Niektórzy humaniści (zwłaszcza Hotman), opierając się na przesłankach racjonalnych, podkreślali konieczność tworzenia własnej, tj. francuskiej kodyfikacji prawa, stając się tym samym prekursorami przyszłego prądu kodyfikacyjnego związanego z prawami natury.

Idee francuskiego humanizmu prawniczego przejęła rozwijająca się od schyłku XVI w. **szkoła holenderska**, określana mianem „eleganckiej jurysprudencji”. Powstała ona w dużej mierze dzięki tym humanistom francuskim, którzy – będąc hugenotami – musieli emigrować do Holandii. Holandia w ciągu XVII i XVIII w. należała do krajów przodujących w dziedzinie badań nad prawem rzymskim (słynny uniwersytet w Lejdzie). Warto dodać, że prawo rzymskie przenoszono z metropolii do kolonii holenderskich i że do dzisiaj stanowi ono podstawę tzw. prawa rzymsko-holenderskiego (*roman dutch law*) obowiązującego w Republice Południowej Afryki i na Sri Lance (Cejlon).